

Оригинално изследване

Съвременни тенденции на вътрешната миграция в област Добрич

Current Trends of the Internal Migration in Dobrich District

Елица Стоянова

СУ „Св. Климент Охридски“, Геолого-географски факултет,
1504 София, България, бул. Цар Освободител 15,
Ел. адрес: elitostoyanova@outlook.com

Elitsa Stoyanova

Sofia University "St. Kliment Ohridski", Faculty of Geology and Geography,
1504 Sofia, Bulgaria, 15 Tsar Osvoboditel Blvd.,
E-mail: elitostoyanova@outlook.com

Abstract: The demographic situation in Bulgaria in the last 30 years is defined as a period of permanent crisis. Despite the generally accepted opinion that the three main demographic problems in Bulgaria are the declining number of children born per year, the low birth rate and the aging population, less attention is paid to the internal migrations of the population. This movement of the population is an important factor for the socio-economic development of the towns and villages in Bulgaria. This article focuses on the patterns of internal migration measured by the most commonly used statistical demographic coefficients. The territorial range of the study includes all municipalities in the Dobrich district, and the main purpose of it is to analyze the trends and direction of the internal migration. The results show correlation between internal migration flows and the current socio-economic and political conditions in the 2012-2019 period.

Key words:

migration trends, contemporary migration, population, North-East Bulgaria

Увод

През последните три десетилетия, в периода на преход към демократизация и пазарно-ориентирана икономика, България изпада в дълбоки социално-икономически и демографски проблеми. Независимо, че държавата има опит в провеждането на мерки, целящи установяване на определена демографската ситуация, съвременните политико-икономически условия и социално-демографски процеси създават нови проблеми, изискващи мерки различни от досега прилаганите. Приемането на България през 2007 г. в Европейския съюз (ЕС) и последвалото финансиране на политики и проекти за заетост, социална ангажираност и развитие на регионите, не успяват да окажат очаквания благоприятен ефект.

Вътрешната миграция се определя като действие, при което дадено лице променя своето обичайно местоживеее от едно в друго населено място на територията на страната за период, който е или се очаква да бъде най-малко дванадесет месеца. Основните фактори, които обуславят вътрешната миграция на населението на страната, са икономически, които се явяват най-важни, демографски, психологически, географски, социални, политически и др. Въпреки регионалната политика, целяща балансирано и устойчиво развитие по цялата територия в България, демографската ситуация в област Добрич продължава да се характеризира със сериозни междурегионални и вътрешнообластни контрасти и диспропорции. Една от причините за това е разликата в икономическите показатели на общинско равнище. Макар в национален план нивата на безработица в периода 2012–2019 г. да спадат, ниските доходи, влошената здравна и образователна инфраструктура в голяма част от общините и областите, и други фактори, спомагат за миграцията на населението към по-силно развити в икономическо отношение общини.

Миграциите могат да се осъществяват както вътре в съответната област, така и към други административни области на България или в чужбина, в търсене на по-висок стандарт на живот (Найденев, 2012; Микова, 2013; Бърдаров и Илиева, 2018).

Настоящата статия фокусира вниманието върху вътрешната миграция и някои от най-често използваните коефициенти за нейното измерване. Обект на изследване е област Добрич, а предмет – съвременните вътрешни миграционни процеси. Териториалният обхват на изследването включва всички общини на територията на област Добрич. Основната цел в настоящата статия е да се анализира актуалното състояние на вътрешномиграционните процеси в Добричката област в контекста на социално-икономическите и политически условия в периода 2012–2019 г.

Данни и методи

Според методологията на НСИ (цит. по Микова, 2013а, 2013б) причините за вътрешната миграция са: намиране на „постоянна работа“ и „временна работа“, „склучване на брак“, „образование“, „с (при) родители“, „за гледане“. Освен различията в условията на живот в отделните части на страната, като причина за вътрешна миграция може да се отбележат и природните катаклизми.

Проследяването на вътрешната миграция на населението за дадена държава, регион или област е нелека задача. Въпреки всички трудности, които съпътстват точното измерване на вътрешната миграция, отбелязани от Skeldon et al. (2018), е постигнат значителен напредък към изграждането на аналитични модели, които позволяват сравняването на пространствените модели.

За написването на настоящата статия са използвани както общонаучни методи – анализ, синтез, сравнителен метод, така и картографският метод, присъщ на географската наука от векове. За проследяването и описанието на миграционните процеси са използвани

статистически методи на изследване. Използвани са пет коефициента за измерване на вътрешнообластните миграции – коефициент на интензивност на миграционен прираст (КИМП), общ коефициент на интензивност на заселване (КИЗ), общ коефициент на интензивност на изселване (КИИ), миграционна подвижност и механичен прираст (Славейков, 2012). Използваните данни са от официални публикации на Националния статистически институт (НСИ).

В хода на изследването, за проследяване на съвременните тенденции при миграциите, сме използвали и анализирали съдържанието на редица научни статии, монографии, автореферати, публикации и анализи. В тях авторите са разглеждали различни аспекти на миграциите – териториалното им проявление, факторите, които ги обуславят на национално и международно ниво, тенденциите им на развитие и др. Публикации по тази проблематика имат Найденов (2012), Найденов и Иванов (2016) Микова (2013а, 2013б), Младенов (2019), Ivanov et. al (2018), Бърдаров и Илиева (2018), Katsarski (2019), Skeldon (2018), White et al. (2005) и др.

Други използвани източници са статистическите данни на НСИ, годишни доклади на Териториално статистическо бюро – Североизток към НСИ и публикацията Регионални профили за периода 2012-2019 г.

В процеса на работа за изработка на представените графики и карти, са използвани програмата Microsoft Excel и ГИС софтуерът със свободен достъп QGIS (версия 3.12 București).

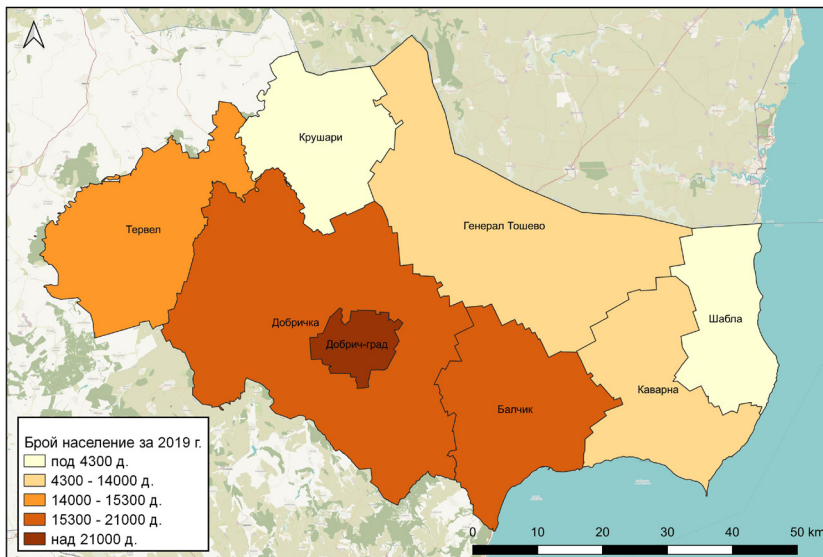
Изследван район

Териториалният обхват на изследването е административна област Добрич. Тя е разположена в североизточната част на страната и заема по-голямата част от Южна Добруджа, като попада в най-източната част на Дунавската равнина. Територията на областта граничи на север с Република Румъния, на юг с Варненска област, на северозапад и югозапад съответно с областите Силистра и Шумен, а на изток – с Черно море. Площта на областта възлиза на 4 719 км² ли 4,24% от територията на Република България. Областта попада в обхвата на Североизточния район за планиране (СИРП). Общините, които се намират на територията ѝ, са следните: Добрич-град, Добричка, Балчик, Каварна, Шабла, Генерал Тошево, Тервел, Крушари. Населението на областта към 31.12.2019 г., е 171 809 души като градът с най-голям брой население и девети по големина в страната е Добрич - 82 240 души (НСИ, 2020). В гр. Добрич живеят 47.9% от населението на областта. Втората най-многобройна община е Добричка с 20 409 души, на трета позиция е Балчик с 19 223 души, последван от общините Тервел с 15 222 души, Каварна с 13 887 души, Генерал Тошево с 12 768 души, Шабла с 4 273 души и Крушари съответно с 3 797 души (Фиг. 1). Най-малки по брой на населението в област Добрич са селата Иречек (община Каварна), с един жител, Огражден (община Генерал Тошево) и Стаевци (община Шабла), които са с по трима жители, а най-малък град по брой на населението е град Шабла с 3 014 души. Най-голямото село в областта е с. Оброчище (община Балчик) с 2 120 души (www.nsi.bg; www.dobrich.government.bg).

Резултати

Получените резултати в настоящето изследване за механичното движение на населението са на база от годишните данни за него в периода 2012 – 2019 г. Въз основа използваните данни изчислихме следните коефициенти:

- Коефициент на интензивност на миграционен прираст K_{t-e} (в ‰) – отношението между миграционния прираст и средното население;
- Общ коефициент на интензивност на заселване i (в ‰) – отношението между

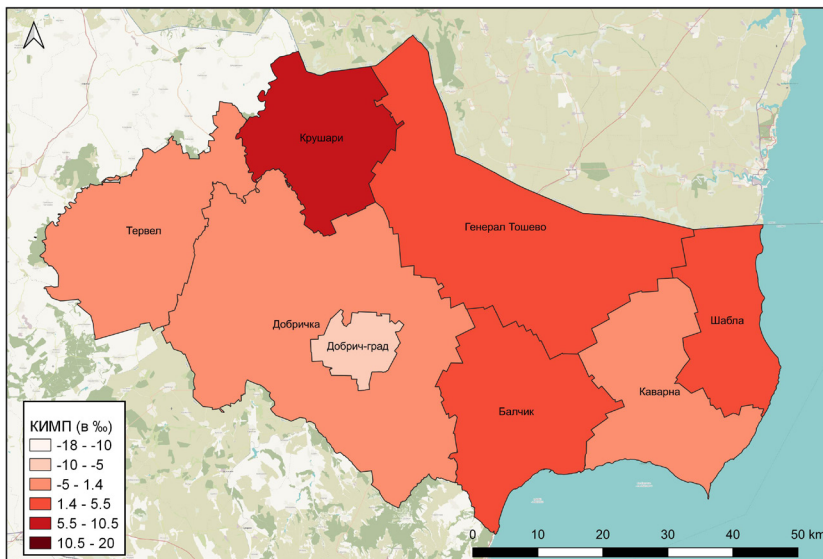
Фигура 1. Брой на населението в област Добрич по общини за 2019 г.
Figure 1. Number of the population in Dobrich district by municipalities in 2019.

заселилите се и средното население;

- Общ коефициент на интензивност на изселването е (в %) – отношението между изселилите се и средното население;
- Миграционната подвижност К (в %) – отношението между сбора на изселилите се и заселилите се, и средното население;
- Механичен прираст I-E – разликата между заселилите се и изселилите се на дадена територия.

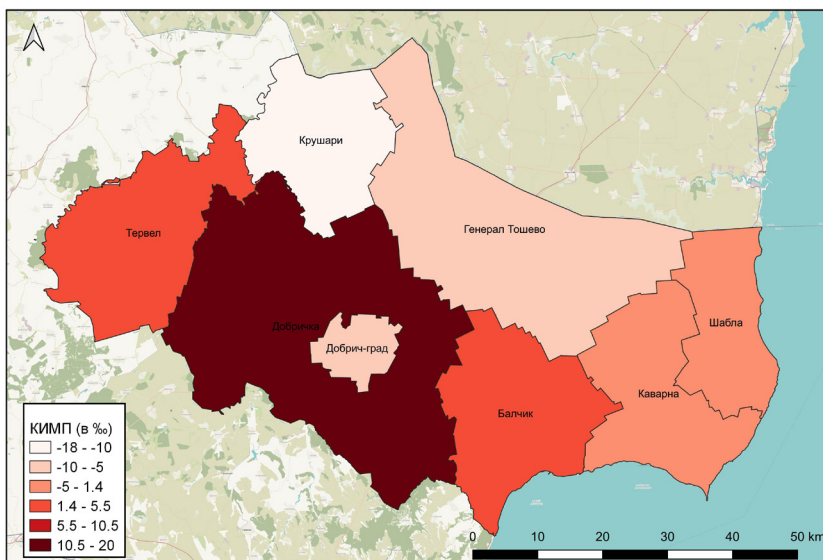
В резултат на направените изчисления за периода между 2012 и 2019 г., резултатите показват, че коефициентът на интензивност на миграционен прираст в общините Добрич-град и Каварна има тенденция за задържане на отрицателни стойности. В периода 2012 – 2015 г., включително, е представена положителна тенденция на стойностите на КИМП в общините Балчик и Добричка, но в следващите 3 години се наблюдава тенденция на понижение до отрицателни стойности в Балчик, докато за Добричка това не важи, с изключение на 2016 г. Най-ниски стойности на КИМП са отчетени в община Крушари като през 2018 г. те достигат -23,38 %. Най-високите стойности на КИМП са в община Добричка като през 2015 г. са 19,49 %. Интересен момент е пикът на КИМП в Балчик през 2015 г., както и пиковите на КИМП в Добричка през 2015 и 2019 г. Единствените различни явления от групата с фактори, които биха могли да повлияят на рязката промяна в КИМП, са проведените местни избори на територията на всички общини в областта (Фиг. 2 и Фиг. 3).

Различията в стойностите на КИМП по пол са изразени в това, че при лицата от женски пол стойностите на КИМП са отрицателни през целия изследван период в пет общини – Генерал Тошево, Добрич-град, Каварна, Крушари и Тервел, с изключение на Крушари през 2012 г. и Тервел през 2019 г., а при мъжете общините са три – Добрич-град, Каварна и Крушари, с изключение на 2012 г (Фиг. 4 и Фиг. 5).

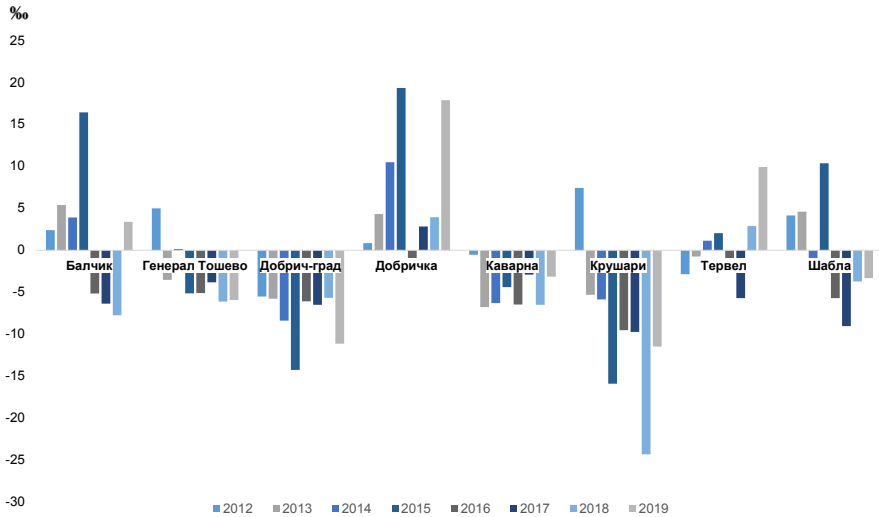
Фигура 2. Коефициент на интензивност на миграционен прираст в област Добрич по общини за 2012 г.

Figure 2. Migration growth intensity in Dobrich district by municipalities in 2012.

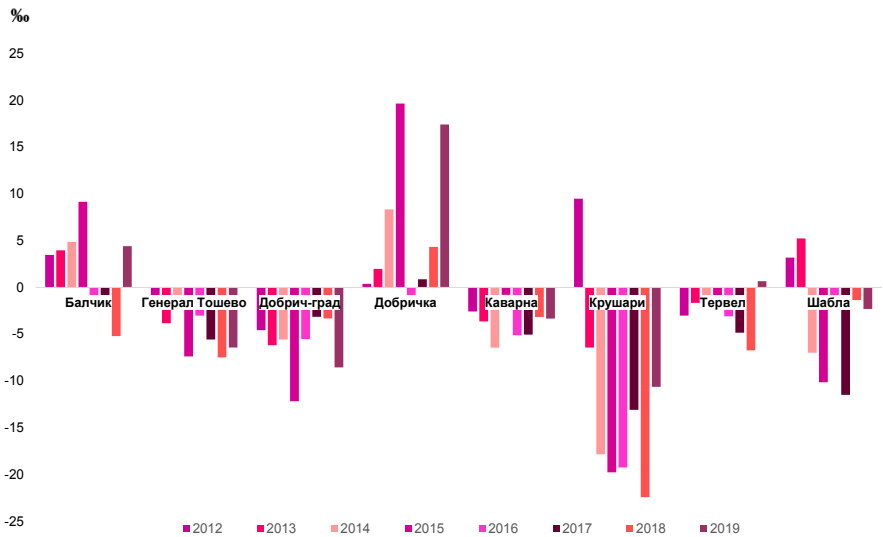

Фигура 3. Коефициент на интензивност на миграционен прираст в област Добрич по общини за 2019 г.

Figure 3. Migration growth intensity in Dobrich district by municipalities in 2019.

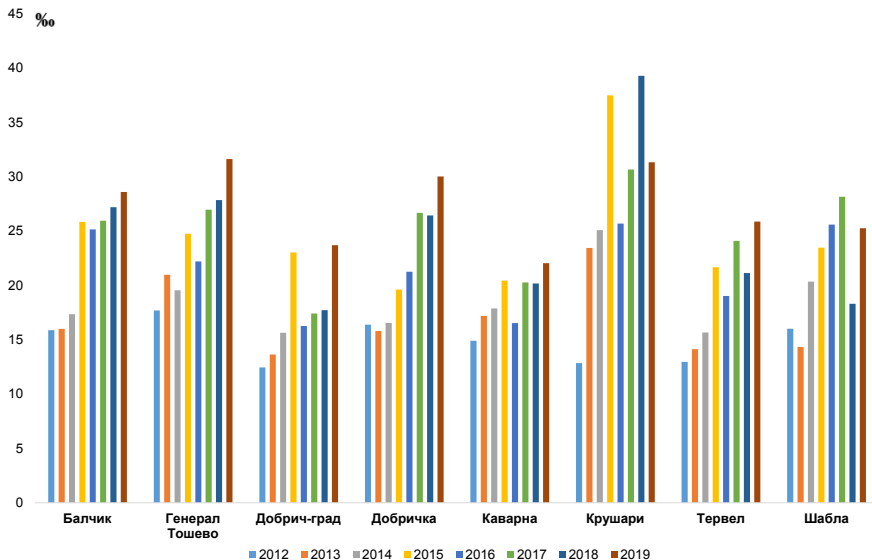

Фигура 4. Коефициент на интензивност на миграционния прираст при лицата от мъжки пол в област Добрич по общини за периода 2012 – 2019 г.
Figure 4. Migration growth intensity of males in Dobrich district by municipalities for the 2012 – 2019 period

Фигура 5. Коефициент на интензивност на миграционния прираст при лицата от женски пол в област Добрич по общини за периода 2012 – 2019 г.
Figure 5. Migration growth intensity of females in Dobrich district by municipalities for the 2012 – 2019 period.

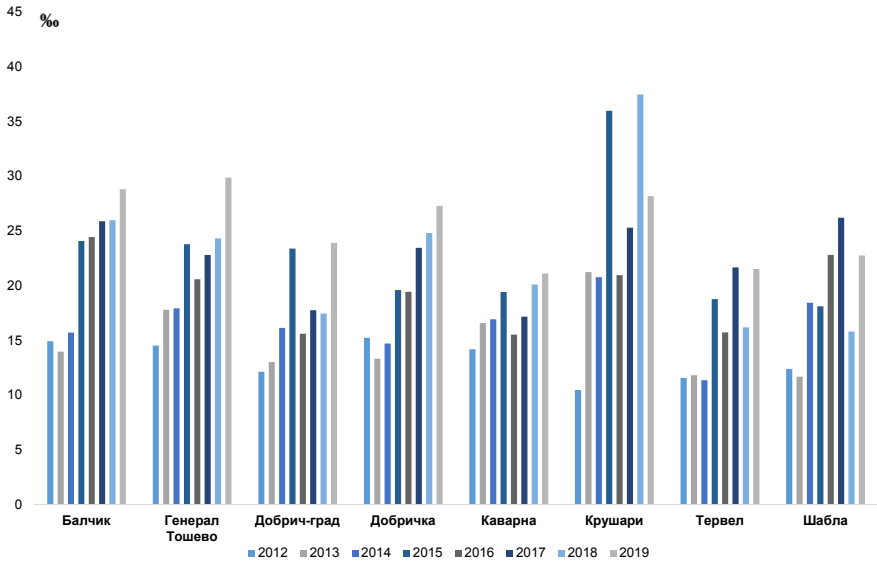
При общия коефициент на интензивност на изселване общините, които средно са с най-високите стойности на този коефициент, са Крушари, Генерал Тошево и Балчик, като при последните две се наблюдава трайна тенденция за покачване нивата на КИИ. Добрич-град и Каварна са с най-ниските осреднени стойности. Най-високите абсолютни стойности на КИИ са отчетени през 2018 г. в община Крушари – 39,3 ‰, а най-ниските абсолютни стойности на КИИ са отчетени в Добрич-град през 2012 г. – 12,5 ‰ (Фиг. 6).

Фигура 6. Общ коефициент на интензивност на изселване в област Добрич по общини за периода 2012 – 2019 г.

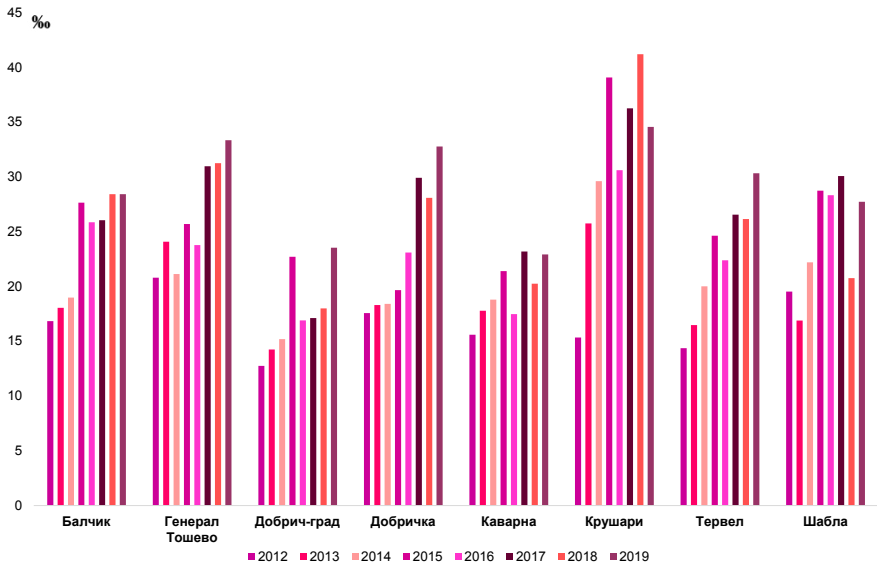
Figure 6. Emigration intensity in Dobrich district by municipalities for the 2012 – 2019 period

Коефициентът на интензивност на изселване при жените е по-силно изразен, отколкото при мъжете повсеместно във всички общини през изследвания период. Както уточнихме по-горе, най-високи стойности на КИИ при мъжете и жените аналогично са отчетени през 2018 г. в община Крушари (Фиг. 7 и Фиг. 8)

Фигура 7. Общ коефициент на интензивност на изселване при лицата от мъжки пол в област Добрич по общини за периода 2012 – 2019 г.

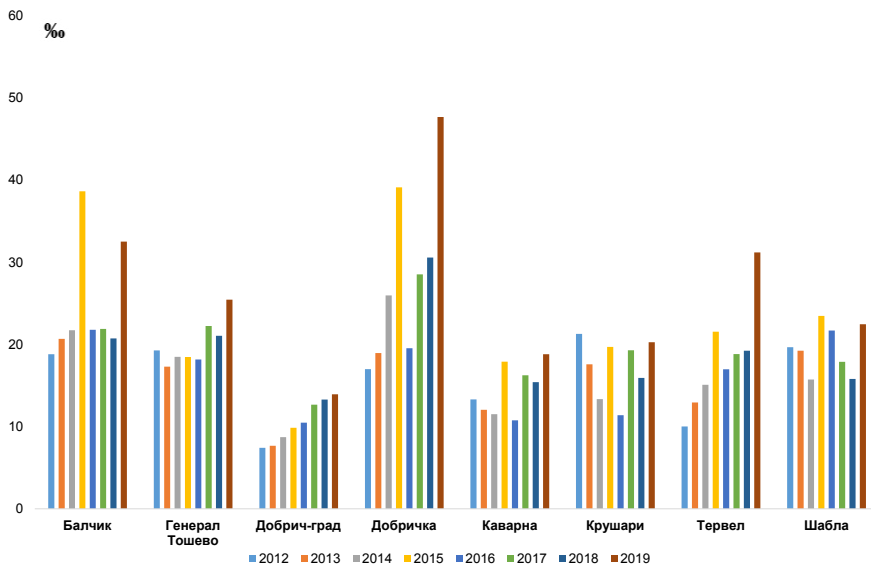
Figure 7. Emigration intensity of males in Dobrich district by municipalities for the 2012 – 2019 period

Фигура 8. Общ коефициент на интензивност на изселване при лицата от женски пол в област Добрич по общини за периода 2012 – 2019 г.

Figure 8. Emigration intensity of females in Dobrich district by municipalities for the 2012 – 2019 period

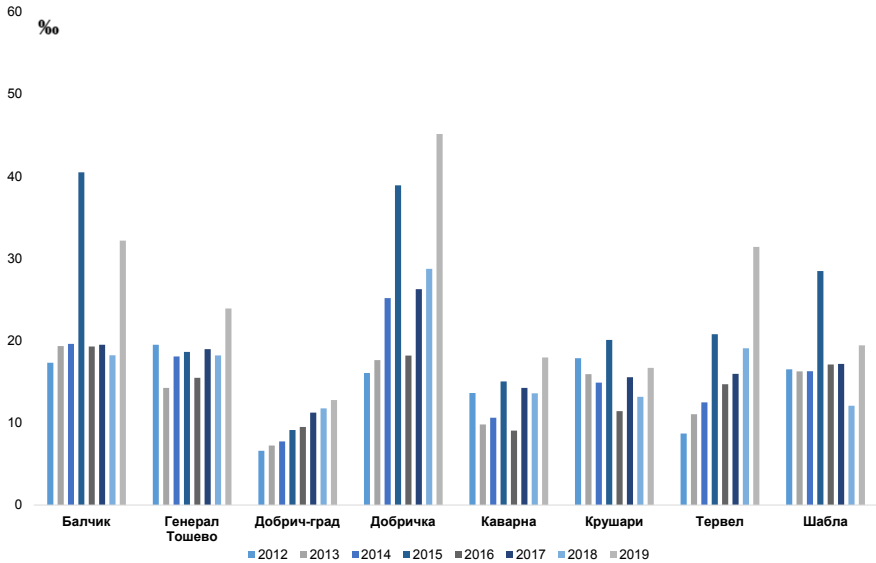
По отношение на коефициента на интензивност на заселване, с най-високи стойности са общините Добричка и Балчик. През изследвания период, най-високи стойности са отчетени в община Добричка през 2019 г. – 47,68 %, докато най-ниските са отчетени в Добрич-град през 2012 г. или 7,42 %. При Добрич-град можем да наблюдаваме трайна и постепенна тенденция на покачване, но въпреки това е нужно да подчертаем, че като цяло това е общината, която има най-ниските стойности на съответния коефициент през изследвания период (Фиг. 9).

Фигура 9. Общ коефициент на интензивност на заселване в област Добрич по общини за периода 2012 – 2019 г.

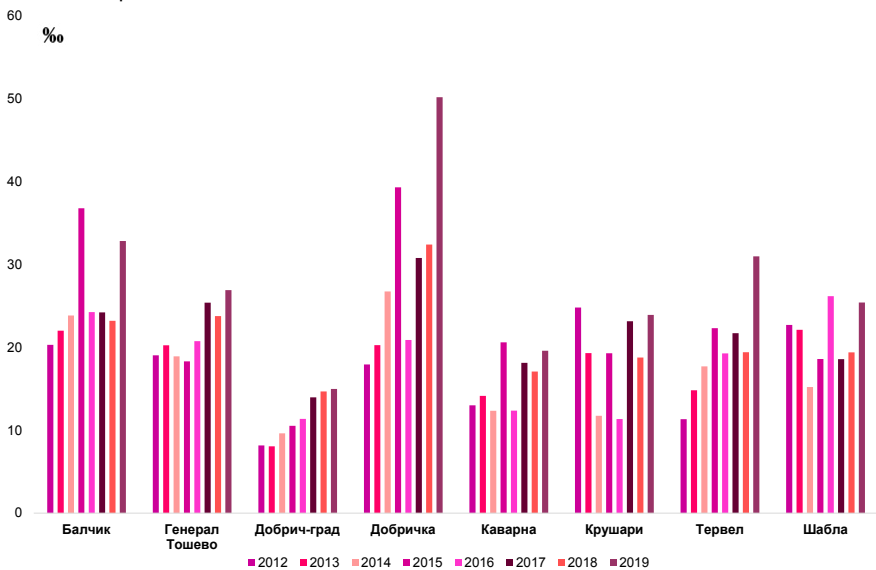
Figure 9. Total coefficient of settlement intensity in Dobrich district by municipalities for the 2012 – 2019 period

Получените изчисления, установяващи стойностите на КИЗ, показват, че жените водят мъжете и по този показател. Впечатление прави, че през 2015 г. КИЗ в община Балчик при лицата от мъжки пол, е по-голям отколкото КИЗ в същата община при лицата от женски пол. Същото важи и за община Шабла през 2015 г., като разликата в стойностите възлиза на около 10 ‰ – при мъжете е 28,47 ‰, докато при жените той е 18,60 ‰ (Фиг. 10 и Фиг. 11).

Фигура 10. Общ коефициент на интензивност на заселване при лицата от мъжки пол в област Добрич по общини за периода 2012 – 2019 г.

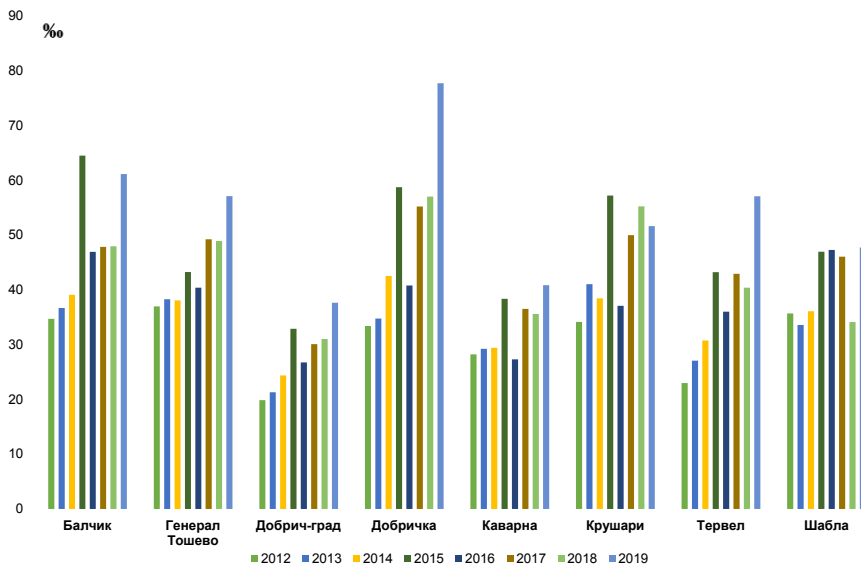
Figure 10. Total coefficient of settlement intensity of males in Dobrich district by municipalities for the 2012 – 2019 period.

Фигура 11. Общ коефициент на интензивност на заселване при лицата от женски пол в област Добрич по общини за периода 2012 – 2019 г.

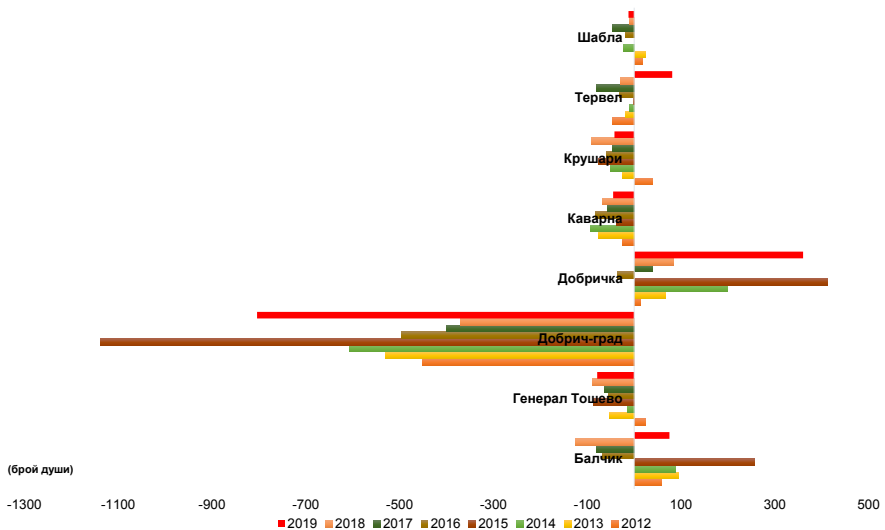
Figure 11. Total coefficient of settlement intensity of females in Dobrich district by municipalities for the 2012 – 2019 period.

С най-висока миграционна подвижност се характеризира община Добричка, като средно за периода 2012 – 2019 г. се равнява на 5%, а най-високата абсолютна стойност се равнява на 7,77‰ през 2019 г. Най-ниската е миграционната подвижност в Добрич-град, като абсолютният минимум е през 2012 г. – 1,99‰. Отново през 2015 г. и 2019 г. се наблюдават завишени стойности на миграционната подвижност, като повечето от общините отбелязват своя максимум на миграционна подвижност през 2019 г. (Фиг. 12).

Фигура 12. Миграционната подвижност в област Добрич по общини в периода 2012 – 2019 г.
Figure 12. Migration mobility in Dobrich district by municipalities in the 2012 – 2019 period.

През 2019 г. жителите на област Добрич, сменили своето обичайно местоживеене с друго населено място в рамките на страната, са 3 396 души, за разлика от предходната 2018 г. – 2 872 души, като 1 902 лица, или 56,0%, са се преселили в населено място от областта. Сред тях 857 души са мъже и 1 045 души са жени. В границите на областта за 2019 г., най-голямо териториално движение има по направлението „град - село“ (42,9%), като за предходните 2018, 2017 и 2016 г. тенденцията е най-голям относителен дял да заема миграционните движения „село – град“. По-малки по брой и относителен дял са миграционните потоци по направлението „село - село“ (18,9%) и „град - град“ (9,8%). Механичният прираст на област Добрич е - 466 души през 2019 г., като Добрич-град е с най-ниските стойности на територията на областта в периода 2012 – 2019 г. и се нарежда на трето място в тази класация в национален план за 2019 г. – -804 души. За страната този показател през 2019 г. също е отрицателен – -2 012 души. От 2012 г. до 2016 г. механичният прираст на област Добрич намаля като темпът приема платовидна форма през 2013 и 2014 г. и след това отбелязва най-ниската си стойност през 2016 г. – -845 души. От 2016 г. насам, стойностите се покачват бавно и постепенно. Общините на територията на областта, които поддържат изцяло отрицателна тенденция, са именно Добрич-град и Каварна. Следващите общини с преимуществено отрицателни стойности са Крушари, Тервел и Генерал Тошево. Единствената община с положителни стойности, като изключение правят данните за 2016 г., е Добричка (НСИ, 2017) (Фиг. 13).

Фигура 13. Механичен прираст в област Добрич по общини в периода 2012 – 2019 г.
Figure 13. Migration balance in Dobrich district by municipalities in the 2012 - 2019 period.

Въз основа на направените изследвания и изчисления можем да направим следните изводи: видимо от стойностите по коефициентите на интензивност на миграционния прираст, интензивност на изселване и интензивност на заселване, лицата от женски пол са по-склонни да мигрират, отколкото лицата от мъжки пол. Този извод може да бъде направен, отчитайки всички фактори, влияещи на вътрешната миграция, както и други, които са специфични и често представляват пречка за личностната и професионална реализация на жените; като резултат, може да направим извода, че община Добричка се явява най-привлекателната община на територията на област Добрич за периода 2012 - 2019 г., следвана от община Балчик. В този случай е релевантно и да споменем, че общините Крушари и Добрич-град се подреждат на последните позиции в тази класация; Добрич-град съставлява част от градовете в България с изцяло отрицателни и с едни от най-ниските стойности по всички използвани и представени в статията показатели, освен на областно, а и на национално ниво. Това е индикация за сериозната необходимост от изработването и прилагането на нови политики и мерки от страна на местната и централната власт, с цел стабилизиране демографската обстановка в града.

Заклучение

В заключение може да се обобщи, че проследявайки тенденциите на проявление на съответните коефициенти, може да приемем, че те основно следват тенденцията на общите за страната, обусловени от факторите на национално ниво, които се припокриват и в повечето пъти се допълват от регионални такива. Същевременно тенденциите, от една страна, биват повлияни посредством процесите на рурализация и субурбанизация. От друга страна, фигурират периодични явления (местни избори), които са характерни също за голяма част от областите в България, които явления оказват влияние на този тип научни изследвания. Именно завишените стойности на част от коефициентите, конкретно през 2015 г. и 2019 г., навеждат до мисълта, че проведените местни избори,

предизвикват процес на засилена електорална миграция. Също при лицата от женски пол на територията на областта се наблюдават процеси на по-интензивна миграция, отколкото при лицата от мъжки пол. Стойностите на разгледаните коефициенти, и не само, на областно и национално ниво при Добрич-град, индикират, че е нужно да се изработят и приложат нови политики и мерки от страна на местната и централната власт, с цел стабилизиране демографската обстановка в града.

Благодарности

Бих желала да изкажа своите благодарности на Ирена Петрова – студентка в специалност „Геопространствени системи и технологии“, Геолого-географски факултет към Софийски университет, за оказаното съдействие в процеса на изготвяне на научната разработка.

Литература

- Бърдаров, Г., Илиева, Н. 2018. Хоризонт 2030 – демографски тенденции в България. Фондация Фридрих Еберт: (стр. 2-3).
- Микова, Р. 2013а. Вътрешните миграции в България и причините за тях. Проблеми на географията, кн. 1-2: (стр. 49).
- Микова, Р. 2013б. Миграцията на населението на България през Преходния период. Автореферат, С.
- Младенов, Ч. 2019. Демографската криза в България. С.
- Найденев, Кл. 2012. Демографската политика на Р България – фактор за устойчиво развитие. Автореферат, С.
- Найденев, Кл., Иванов, М. 2016. Управление на демографския риск в Р България – тенденции и перспективи. Годишник на Минно-геоложкия университет „Св. Иван Рилски“, т. 59, св. 4: (стр. 47-51).
- Славейков, П. 2012. Геодемография. УИ „Св. Климент Охридски“, С.
- Ivanov, M., Naydenov, Kl. 2018. Migration and demographic challenges for Bulgaria. 5th SGEM International Multidisciplinary Scientific Conferences on SOCIAL SCIENCES and ARTS SGEM2018.
- Katsarski, N. 2019. Factors determining migration of the population. International Journal of Knowledge Management, Vol.30.6: (pp. 1729-1733).
- Skeldon, R. 2018. International migration, internal migration, mobility and urbanization: Towards more integrated approaches. Migration Research Series, UN IOM, No. 53: (pp. 3-4).
- White, M. J., Lindstrom, D. P. 2005. Internal Migration. Handbook of Population [edited by Dudley L. Poston and Michael Micklin], Kluwer Academic/Plenum Publisher, USA, Chapter 11: (pp. 311-346).
- Териториално разпределение на населението в област Добрич към 31.12.2019 година. 2020. Териториално статистическо бюро – Североизток към НСИ: (стр. 1-2).
- Вътрешна и външна миграция в област Добрич през 2019 година. 2020. Териториално статистическо бюро – Североизток към НСИ: (стр. 1-2).
- Вътрешна и външна миграция в област Добрич през 2018 година. 2019. Териториално статистическо бюро – Североизток към НСИ: (стр. 1-2).
- Вътрешна и външна миграция в област Добрич през 2017 година. 2018. Териториално статистическо бюро – Североизток към НСИ: (стр. 1-2).
- Вътрешна и външна миграция в област Добрич през 2016 година. 2017. Териториално статистическо бюро – Североизток към НСИ: (стр. 1-2).
- Население и демографски процеси 2019. 2020. НСИ: (стр. 22)
- www.dobrich.government.bg/ipage.php?id=30 – Географска справка на област Добрич, Областна администрация Добрич, (достъпен на 19.01.2021).
- www.nsi.bg – Механично движение на населението по области, общини и пол, НСИ, (достъпен на 19.01.2021).
- www.nsi.bg – Население по области, общини, местоживее и пол, НСИ, (достъпен на 19.01.2021).
- www.regionalprofiles.bg/bg/regions/dobrich/ - област Добрич, Регионални профили – показатели за развитие, (достъпен на 19.01.2021).